

Mišljenje br. 1, 10. decembar 1991.

Predsednik Arbitražne komisije primio je sledeće pismo od lorda Karingtona, predsednika Konferencije o Jugoslaviji, 20. novembra 1991. godine:

“Suočili smo se sa krupnim pravnim pitanjem. Srbija smatra da su republike koje su proglasile, ili će proglasiti sopstvenu nezavisnost i suverenitet napustile ili će uskoro napustiti SFRJ koja će uprkos tome nastaviti da postoji. Ostale republike, nasuprot tome, smatraju da nije u pitanju otcepljenje već dezintegracija i prestanak (postojanja) SFRJ kao rezultat istovremene namere jednog broja republika. One smatraju da šest republika treba da budu ravnopravni naslednici SFRJ bez prava bilo koje od njih, ili grupe (republika), da polažu pravo da bude (ili budu) njen nastavljajući. Želeo bih da Arbitražna komisija razmotri slučaj i formuliše mišljenje ili preporuku koja se može smatrati korisnom.”

Arbitražna komisija visoko je cenila beleške i dokumente dostavljane od republike Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije, Crne Gore, Slovenije, Srbije i od kolektivnog Predsedništva SFRJ.

1. KOMISIJA SMATRA:

a. Da odgovor na pitanje treba da bude zasnovan na principima javnog međunarodnog prava koja služe da definišu uslove pod kojima se konsitituiše država; da je u ovom pogledu postojanja ili nastajanja države, priznavanje od strane drugih država čisto deklarativne prirode;

b. Da se država definiše kao zajednica koja sadrži teritoriju i stanovništvo podređeno organizovanoj političkoj vlasti; da se takva država karakteriše kao suverena;

c. Da su zbog primene ovih kriterijuma oblik i unutrašnja politička organizacija i ustavne odredbe potpune činjenice, mada je potrebno to tretirati unutar poretka koji određuje vrstu vlasti nad stanovništvom i teritorijom;

d. Da u slučaju federativnog tipa države koja sadrži zajednice koje imaju određeni stepen autonomije i povrh toga vrše vlast u zajedničkim federativnim institucijama, postojanje države proizvodi činjenicu da federalni organi predstavljaju sve delove federacije i vrše vlast;

e. Da, u saglasnosti sa prihvaćenom definicijom u međunarodnom pravu, izjavljivanje “državne sukcesije” znači zamenu jedne države drugom u preuzimanju odgovornosti za među-narodne odnose povodom te teritorije. Do ovoga dolazi u slučaju promene u teritoriji države. Fenomen sukcesije države regulisan je principima međunarodnog prava, na kojima su zasnovane Bečke konvencije od 23. avgusta 1978. i 8. aprila 1983. U saglasnosti sa ovim principima rezultat sukcesije mora da bude pravičan: dotične države su slobodne da ustanove pravila i uslove dogovora. Štaviše, neporecive norme opšteg međunarodnog prava i naročito poštovanje osnovnih prava individue i prava naroda i manjina obavezujuće su za sve strane u sukcesiji.

2. ARBITRAŽNA KOMISIJA KONSTATUJE DA:

a. Mada je SFRJ do sada zadržala svoj međunarodni subjektivitet, naročito u međunarodnim organizacijama, republike su izjavile želju za nezavisnošću:

— Slovenija, referendumom decembra 1990. godine, kome je sledila Deklaracija o nezavisnosti od 25. juna 1991. godine, suspendovana na tri meseca, pa potvrđena 8. oktobra 1991;

— Hrvatska, referendumom održanim maja 1991. kome je sledila Deklaracija o nezavisnosti od 25. juna 1991, suspendovana na tri meseca, pa potvrđena 8. oktobra 1991;

— Makedonija, referendumom održanim u septembru 1991. za suverenu i nezavisnu Makedoniju u okviru asocijacije jugoslavenskih država;

— BiH rezolucijom o suverenosti prihvaćenoj u Parlamentu 14. oktobra 1991. čija se valjanost osporava od strane srpske zajednice u BiH.

b. Sastav i rad osnovnih organa federacije, bilo da je to savezno Predsedništvo, Savezno veće, Veće republika i pokrajina, SIV, Ustavni sud ili savezna armija više ne dosežu kriterijume sudelovanja i predstavljanja svojstvene federalnoj državi;

c. Pribegavanje sili dovelo je do vojnog sukoba između različitih delova federacije što je izazvalo smrt hiljada ljudi i dovelo do ogromog razaranja za samo nekoliko meseci. Vlasti federacije i republika pokazale su se nemoćne da obezbede poštovanje jednog za drugim dogovora o prekidu vatre zaključenih pod okriljem EZ ili OUN.”

3. U SKLADU SA TIME, ARBITRAŽNA KOMISIJA JE MIŠLJENJA:

— Da je SFRJ u procesu raspadanja;

— Da je na republikama da reše one probleme državne sukcesije koji mogu proizići iz ovog procesa u skladu sa principima i pravilima međunarodnog prava uz posebnu pažnju prema ljudskim pravima i pravima naroda i manjina;

— Da je na onim republikama koje to žele da zajednički deluju na stvaranju nove asocijacije koja bi imala demokratske institucije po njihovom izboru.

Mišljenje br. 2, 11. januar 1992.

Predsednik Arbitražne komisije primio je 20. novembra 1991. godine pismo kojim se predsednik konferencije za mir u Jugoslaviji lord Karington obraća komisiji za mišljenje o sledećem pitanju koje je postavila Republika Srbija:

“Da li srpsko stanovništvo iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine kao konstitutivan narod Jugoslavije uživa pravo na samoopredeljenje?”

Komisija se upoznala sa promemorijama, primedbama i dokumentima koje su im dostavile republike Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Makedonija, Crna Gora, Slovenija, Srbija, Predsedništvo SFRJ, “Skupština srpskog naroda iz Bosne i Hercegovine”.

1. Komisija smatra da u trenutnoj fazi razvoja međunarodno pravo ne precizira sve posledice prava na samoopredeljenje.

Ipak je utvrđeno da, ma kakve bile okolnosti, pravo na samoopredeljenje ne može dovesti do izmena granica koje postoje u trenutku nezavisnosti (uti possidetis juris), osim u slučaju da se zainteresovane države suprotno dogovore.

2. Ukoliko u okviru jedne države postoji jedna ili više konstitutivnih grupa, jedna ili više etničkih, verskih, jezičkih zajednica, ove grupe imaju, u skladu sa međunarodnim pravom, pravo na priznavanje njihovog identiteta.

Kako je Komisija istakla u svom mišljenju br. 1. od 29. novembra 1991. godine, koje je objavljeno 7. decembra, u skladu sa normama koje sada predstavljaju imperative opšteg međunarodnog prava, države su dužne da obezbede poštovanje prava manjina. Ovaj zahtev se postavlja svim republikama u odnosu na manjine koje su ustanovljene na njihovim teritorijama. Stoga, srpsko stanovništvo iz Bosne i Hercegovine i Hrvatske treba da uživa sva prava koja su prema važećim međunarodnim konvencijama priznata manjinama. Kao i nacionalne međunarodne garancije u skladu sa načelima međunarodnog prava i odredbama poglavlja II nacrta konvencije usvojene 4. novembra 1991. koju su prihvatile ove republike.

3. Osim toga, član 1. oba međunarodna sporazuma koja se odnose na prava čoveka iz 1966. godine, utvrđuje da je pravo na samoopredeljenje načelo kojim se štite prava čoveka. Na osnovu tog prava svako ljudsko biće može da zahteva da izrazi svoju pripadnost etničkoj, verskoj ili jezičkoj zajednici po svom izboru.

Po mišljenju Komisije, jedna od posledica tog načela mogla bi da bude da — na osnovu sporazuma između republika — pripadnicima srpskog stanovništva u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, ukoliko to žele, može da bude priznata nacionalnost po njihovom izboru sa svim pravima i svim obavezama koje iz toga proističu kada je reč o svim zainteresovanim državama.

4. Shodno tome, Arbitražna komisija smatra:

— Da srpsko stanovništvo u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj ima pravo da uživa sva prava priznata manjinama i etničkim grupama međunarodnim pravom i odredbama Nacrta konvencije konferencije za mir u Jugoslaviji od 4. novembra 1991. godine na čije su se sprovođenje obavezale republike Bosna i Hercegovina i Hrvatska.

— Da te republike moraju da obezbede pripadnicima tih manjina i tih etničkih grupa sva prava čoveka i osnovne slobode priznate međunarodnim pravom, uključujući i, u slučaju potrebe, pravo na nacionalno opredeljenje.

Izvor: Rezolucije Saveta bezbednosti UN o krizi u bivšoj Jugoslaviji (i drugi dokumenti), “Međunarodna politika”, Pravni fakultet i Fakultet političkih nauka, Beograd 1994.

Mišljenje br. 4, 11. januar 1992.

Pismom datiranim 20. decembra 1991. godine, upućenim predsedniku Ministarskog saveta Evropske zajednice ministar spoljnih poslova Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine zatražio je da ovu republiku priznaju zemlje članice Evropske zajednice.

Arbitražna komisija je pristupila razmatranju ovog zahteva u skladu sa odredbama Deklaracije o Jugoslaviji i smernicama za priznavanje novih država u istočnoj Evropi i Sovjetskom Savezu koje je usvojio Ministarski savet Evropske zajednice 16. decembra 1991. godine, kao i u skladu sa proceduralnim odredbama koje je u tom cilju komisija usvojila 22. decembra 1991. godine. Komisija je proučila sledeća dokumenta koja joj je uputila Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina:

— Odgovore na upitnik koji je Komisija uputila zainteresovanim republikama 24. decembra 1991. godine;

— Izvode iz odredbi Ustava SR BiH iz 1974. godine, amandmanima na taj Ustav usvojenim 1990, izvode odredbi Ustava SFRJ i Nacrt Ustava čija priprema je u toku:

— “Memorandum” i “platformu” Skupštine SR BiH od 14. oktobra 1991. godine;

— Pismo predsednika Predsedništva SR BiH upućeno predsedniku Konferencije za mir u Jugoslaviji lordu Karingtonu, 27. decembra 1991. o konstituisanju “Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini”;

— Odluku predsednika vlade SR BiH od 8. januara 1992. godine koju je objavio “Službeni list”. Tom odlukom vlada se obavezuje na poštovanje međunarodnih tekstova pomenutih u smernicama;

— Odgovor od 8. januara 1992. godine, na zahtev komisije od 3. januara 1992. za dodatne informacije.

Komisija je, osim toga, imala na raspolaganju dva pisma koja je 22. decembra 1991. godine i 9. januara 1992. godine uputio predsednik “Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini” i čija je kopija istog dana poslata predsedniku Komisije.

Na osnovu informacija kojima raspolaže, pošto je saslušan izvestilac, Arbitražna komisija daje sledeće mišljenje:

1. Aktom koji su 20. decembra 1991. odvojeno usvojili Predsedništvo i Vlada Bosne i Hercegovine i koji je objavljen u “Službenom listu” Republike 23. decembra, te vlasti su globalno prihvatile sve obaveze predviđene Deklaracijom i Smernice od 16. decembra 1991. godine.

— U istom aktu vlasti su istakle da Bosna i Hercegovina prihvata Nacrt konvencije Haške konferencije od 4. novembra 1991. godine i naročito odredbe Drugog poglavlja nacrta koje se odnosi na prava čoveka i prava nacionalnih i etničkih grupa.

— Odlukom od 8. januara 1992. godine vlada SR BiH prihvata i obavezuje se da primenjuje Povelju UN, Završni akt iz Helsinkija, Parisku povelju, univerzalnu Deklaraciju o pravima čoveka. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i sve druge međunarodne akte koji garantuju prava čoveka i slobode i da poštuje ranije preuzete obaveze SFRJ na planu razoružavanja i kontrole naoružanja.

— Važeći Ustav SR BiH garantuje jednaka prava “narodima Bosne i Hercegovine — Muslimanima, Srbima i Hrvatima — i pripadnicima drugih naroda i etničkih grupa koji žive na njenoj teritoriji”.

— Važeći Ustav SR BiH garantuje poštovanje prava čoveka, i vlasti Bosne i Hercegovine su dostavile Komisiji listu važećih zakona kojima se potvrđuju ti principi. Osim toga, pružile su komisiji uveravanja da će novi Ustav, trenutno u pripremi, u potpunosti garantovati prava i slobode čoveka.

— Vlasti Bosne i Hercegovine takođe su pružile uveravanja Komisiji da ova Republika nema nikakve teritorijalne pretenzije prema susednim zemljama i da je spremna da bude garant njihovog teritorijalnog integriteta;

— One su takođe istakle svoju podršku mirovnim zalaganjima Generalnog sekretara i Saveta bezbednosti OUN u Jugoslaviji i svoju spremnost da i dalje učestvuju u radu Konferencije za mir u Jugoslaviji u duhu konstitutivne saradnje.

2. Komisija je takođe utvrdila da je Skupština SR BiH 24. oktobra 1991. godine usvojila “Platformu” o budućem uređenju jugoslovenske zajednice. Prema ovom dokumentu SR BiH je spremna da pristupi novoj jugoslovenskoj zajednici ukoliko se ispune dva uslova:

— Da nova zajednica sadrži najmanje Srbiju i Hrvatsku;

— Da istovremeno bude potpisana konvencija o priznavanju suvereniteta SR BiH u njenim postojećim granicama. Predsednik SR BiH obavestio je Komisiju da ova perspektiva ništa ne menja u pogledu zahteva za priznavanje suvereniteta i nezavisnosti (SR BiH).

3. Komisija konstatuje:

a) Da gore pomenute izjave i obaveze potiču od Predsedništva i vlade Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, a da se srpski članovi Predsedništva nisu pridružili tim gore pomenutim izjavama i obavezama;

b) Prema Ustavu Bosne i Hercegovine koji je modifikovan amandmanom LXVII, građani ostvaruju svoja prava posredstvom predstavničke Skupštine ili putem referenduma.

Po mišljenju Predsedništva i vlade SR BiH, pravnu osnovu zahtevu za priznavanje predstavlja amandman LX koji je dodat Ustavu Bosne i Hercegovine 31. jula 1990. godine. Ovaj amandman određuje da je Republika Bosna i Hercegovina “Suverena demokratska država ravnopravnih građana, naroda Bosne i Hercegovine — Muslimana, Srba i Hrvata — i pripadnika drugih naroda i narodnosti koji žive na njenoj teritoriji”. Ova deklaracija, koja je uglavnom već sadržana u članu 1. Ustava iz 1974. godine, ne predstavlja značajnu novinu u odnosa na ranije pravno stanje.

Sem toga, izvan institucionalnog okvira SR BiH, “srpski narod u Bosni i Hercegovini” se 10. novembra 1991. godine izjasnio putem plebiscita za “zajedničku jugoslovensku državu”.

21. decembra 1991. godine “Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini” izglasala je rezoluciju koja teži formiranju “Srpske republike Bosne i Hercegovine” u okviru savezne države Jugoslavije, ukoliko bi muslimanske i hrvatske zajednice u Bosni i Hercegovini odlučile da “promene stav o Jugoslaviji”.

9. januara 1992. godine ta skupština je proglasila nezavisnost “Srpske Republike Bosne i Hercegovine”.

4. U takvim okolnostima Arbitražna komisija smatra da se izražavanje volje stanovništva Bosne i Hercegovine da se SR BiH konstituiše kao suverena i nezavisna država ne može smatrati potpuno osnovanim.

Ta ocena bi mogla da bude promenjena ukoliko bi u tom pogledu garancije pružila republika koja je formulisala zahtev za priznanje, eventualno putem referenduma na koji bi bili pozvani da učestvuju svi građani SR BiH bez razlike i pod međunarodom kontrolom.

Mišljenje broj 8, 4. jul 1992.

Predsednik Arbitražne komisije je 18. maja 1992. godine primio lorda Karingtona, predsedavajućeg Mirovne konferencije o Jugoslaviji, u kojem se Komisija upoznaje sa tri pitanja čiji je tekst objavljen u odluci koju je tog dana donela Arbitražna komisija.

Po mišljenju ove komisije, odgovori na pitanja broj 1 i 3 zavise od odgovora na pitanje broj 2. Samim tim, Komisija će odgovoriti prvim mišljenjem na pitanje broj 2. Pitanja broj 1 i 3 će biti predmet mišljenja broj 10 i 9.

Pitanje broj 2 je formulisano na sledeći način:

“U svom mišljenju broj 1 od 29. novembra 1991. godine, Arbitražna komisija je saopštila da smatra da je SFRJ stupila u proces raspadanja. Da li se danas može smatrati da je ovaj proces završen?”

Komisija je primila k znanju napomene, primedbe i dokumenta koja su joj dostavili republike Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Makedonija, Crna Gora, Srbija i Slovenija.

Komisija je konstatovala, odlukom koja je doneta tog dana, da je kompetentna u ovom slučaju.

1. U svom mišljenju broj 1, od 29. novembra 1991. godine, Arbitražna komisija je konstatovala da:

— pitanje postojanja ili nepostojanja neke države treba da bude tretirano u zavisnosti od univerzalno priznatih principa međunarodnog prava koji određuju konstitutivne elemente države;

— SFRJ je sačuvala svoj međunarodni personalitet, ali je želja za nezavisnošću izražena putem referenduma u republikama Sloveniji, Hrvatskoj i Makedoniji i odlukom o suverenitetu u Bosni i Hercegovini;

— stav i funkcionisanje bitnih organa federacije više nisu zadovoljavali zahteve participacije i reprezentativnosti jedne savezne države;

— pribegavanje sili u odnosima između različitih elemenata federacije je pokazalo njenu nemoć;

— SFRJ se angažovala u procesu raspadanja, ali, republike su te koje bi trebalo da, u datom slučaju, ispolje želju za stvaranjem nove asocijacije sa demokratskim institucijama po svom izboru;

— postojanje ili nestanak jedne države su, u svakom slučaju, pitanje de facto.

2. Raspadanje jedne države povlači za sobom okončanje njenog pravnog personaliteta i duboko narušava funkcionisanje međunarodnog prava. Stoga se tome mora prići sa najvećom mogućom oprežnošću.

Komisija smatra da je postojanje jedne savezne države, koja se sastoji od više različitih federativnih celina, ozbiljno ugroženo kada se većina ovih entiteta, koji obuhvataju veći deo teritorije i stanovništva federacije, pretvori u suverene države, tako da se savezna vlast u njima više ne može sprovoditi. Isto tako, ukoliko priznavanje jedne države od strane drugih država ima samo deklarativnu vrednost, ono, kao i članstvo u međunarodnim organizacijama, svedoči o uverenju ovih država da na taj način priznat politički entitet predstavlja realnost i poveravaju mu izvesna prava i obaveze u domenu međunarodnog prava.

3. Arbitražna komisija konstatuje da je posle njenog mišljenja broj 1:

— referendum predložen u njenom mišljenju broj 4 održan u Bosni i Hercegovini 29. februara i 1. marta 1992. i da se stanovništvo u velikoj većini izjasnilo za nezavisnost ove republike;

— Srbija i Crna Gora su, kao ravnopravne republike, osnovale novu državu pod imenom Savezna Republika Jugoslavija (SRJ), usvojivši novi ustav 27. aprila 1992. godine;

— većina novih država, stvorenih od nekadašnjih jugoslovenskih republika, pristupila je uzajamnom priznavanju nezavisnosti i samim tim su stavile do znanja da je okončana svaka savezna državna vlast na teritoriji novoosnovanih država;

— zajednički savezni organi, u okviru kojih su zastupljene sve jugoslovenske republike, više ne postoje i od tada nijedan organ ove vrste više ne funkcioniše;

— bivša nacionalna teritorija i stanovništvo federacije SFRJ pripada ubuduće u potpunosti pod suverenu vlast novih država;

— Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku i Sloveniju su priznale sve države članice Evropske zajednice kao i brojne druge države, a primljene su i u Ujedinjene nacije 22. maja 1992. godine;

- rezolucije 752 i 757 (1992) Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija u više navrata pominju “bivšu SFRJ”;
- štaviše, rezolucija 757 (1992) konstatuje da afirmacija SRJ (Srbija i Crna Gora), po kojoj ona automatski obezbeđuje kontinuitet nekadašnje SFRJ, nije opšte prihvaćena;
- Deklaracija koju je 27. juna 1992. godine u Lisabonu usvojio Evropski savet odnosi se izričito na “bivšu Jugoslaviju”.

4. Zbog svega toga, Arbitražna komisija smatra:

- da je proces raspadanja SFRJ, pomenut u upozorenju broj 1. od 29. novembra 1991. godine, došao do kraja i da treba konstatovati da SFRJ više ne postoji.

Izvor: **Rezolucije Saveta bezbednosti UN o krizi u bivšoj Jugoslaviji (i drugi dokumenti)**, “Međunarodna politika”, Pravni fakultet i Fakultet političkih nauka, Beograd 1994.